

զարգացման խթանումը՝ որպես ՓՄՁ պետական քաղաքականության իրականացմանն ուղղված ծրագրերի ու միջոցառումների կարևորագույն սկզբունք,

դ) գյուղատնտեսական ապրանքների վերամշակման և տեղական արտադրության պարենով բնակչության ապահովումը՝ որպես հանրապետության տնտեսության զարգացման և տնտեսական անվտանգության ապահովման կարևորագույն ուղղություն և ՓՄՁ զարգացման ուղղվածությունն այդ նպատակի իրականացմանը,

ե) առանձնակի ուշադրություն և օժանդակություն ՀՀ գյուղատնտեսության ոլորտի ՓՄՁ-ներին, որոնք չնայած ոչ համաչափ, բայց արդեն կազմավորվում և գործում են:

Փոքր և միջին ձեռնարկությունները, ինչպես նաև անհատ ձեռներեցությունը, լինելով ժամանակակից շուկայական տնտեսության կազմակերպական հիմքերից մեկը, հսկայական ներուժ են պարունակում նոր աշխատատեղերի ստեղծման և ինքնագրավածության ապահովման առումով: Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացումը յուրահատուկ և արդյունավետ նախադրյալ է բնակչության կենսամակարդակի շարունակական բարձրացման, զբաղվածության ապահովման և, վերջին հաշվով, տնտեսական համակարգի բնականոն գործունեության համար: Այդ մասին է վկայում այն հանգամանքը, որ եվրոպական զարգացած երկրներում նոր աշխատատեղերի գրեթե 65 տոկոսն ապահովվում է փոքր և միջին ձեռնարկությունների միջոցով, ընդ որում նրանց է բաժին ընկնում համախառն ներքին արդյունքի 40–60 տոկոսը: Այս ոլորտի զարգացումը հնարավորություն է ընձեռում մեղմել անցումային տնտեսությամբ պայմանավորված տնտեսական ու սոցիալական դժվարությունները՝ անհրաժեշտ պայմաններ ստեղծելով տնտեսության զարգացման համար:

Մեր ուսումնասիրությունները փոքր և միջին ձեռնարկատիրության գործունեության միջազգային փորձի վերաբերյալ ցույց են տալիս և հաստատում են, որ փոքր բիզնեսն ամենաժողովրդավարական, հասարակական ինստիտուտն է, որտեղ յուրաքանչյուր ձեռներեցի հնարավորություն է տրվում դառնալ ոչ միայն տնտեսական զարգացման օբյեկտ, այլև սուբյեկտ: Փոքր բիզնեսի ոլորտն ապահովում է ազգային տնտեսությունների ՀՆԱ-ի նշանակալի մասը, հնարավորություն է ընձեռում կարճ ժամանակահատվածում ապահովել տնտեսական աճ՝ միևնույն ժամանակ շտկելով անցումային փուլի անցանկալի դրսևորումները, ստեղծում է նոր աշխատատեղեր, նպաստում «միջին խավի» կայացմանը և ամրապնդմանը:

ՀՐԱՆՏ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՄ Մ.Զոքանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտի ասպիրանտ*

ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՈՎԱՅԻՈՆ ԲԱՆԿԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Եթե ներկայումս Հայաստանի տնտեսագետների շրջանում գոյություն ունի բավականին տարածված կարծիք այն մասին, որ անցումային փուլը որոշակիորեն ավարտում է, ապա մեր համոզմամբ այդ կարծիքը չի կարող վերաբերել գիտության և ինովացիաների կառավարման ոլորտին: Երկրում գիտատար ակտիվների ֆինանսավորումը և «թողարկումը» դեռ մինչև այժմ գերազանցապես պետական «մենաշնորհ» են¹: Սա խիստ հակասական իրավիճակ է և խոսում է այն մասին, որ գիտահետազոտական ինստիտուտը գրեթե չի ինտեգրվել շուկայական տնտեսությանը՝ հաշվի առնելով դրա զարգացման արդի օրինաչափություններն ու միտումները:

¹ «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք» ՀՀ ԱՎՃ, 1998-2008 թթ:

Հայաստանի Հանրապետությունում ներկայիս ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման մեղմ ասած թույլ արտահայտված, անորոշ և չհամակարգված իրավիճակն ունի իր խիստ որոշակի պատճառները, որոնցից, թերևս, ամենակարևորներից է լայն իմաստով այդ ֆինանսավորման իմստիտուտի բացակայությունը երկրում:

Վերջինիս շրջանակներում մեր հետազոտություններով կատարված հաշվարկների ու վերլուծությունների արդյունքում հատկապես Հայաստանի համար կարևորագույն հիմնախնդիրներ ենք դիտում և առաջադրում հետևյալ 8 ուղղությունները.

- ինովացիաների՝ մասնավորապես ԳՀՓՆԱ փուլի, որն ինովացիաների ֆինանսավորման տեսանկյունից գլխավոր և հիմնական մասն է, ֆինանսավորման էապես փոքր ծավալները,
- ինովացիոն գործունեության և դրա ֆինանսավորման խթանման պետական նպատակաուղղված քաղաքականության թույլ գործադրումներն ու ցածր արդյունավետությունը,
- ինովացիաների ֆինանսավորման իմստիտուցիոնալ այնպիսի կառուցվածքի բացակայությունը, որը կնպաստի ֆինանսավորման ակտիվացմանը Հայաստանում՝ հաշվի առնելով երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացման ներկայիս առանձնահատկություններն ու միտումները, այլ ոչ թե ուղակիորեն կտեղայնացվի միջազգային փորձից,
- մասնավոր կապիտալի, այդ թվում նաև արտերկրի բարեկամներից, ընկերներից մասնավոր ներդրումներով պայմանավորված, պասիվ պահվածքը ինովացիոն բնագավառում,
- երկրում պրոֆեսիոնալ ինովացիոն կառավարման իմստիտուտի բացակայությունը,
- ԳՀՓՆԱ իրականացնող իմստիտուտների, համալսարանների և տնտեսվարողների միջև նպատակաուղղված համագործակցության բացակայությունը,
- տնտեսվարողների կորպորատիվ կառավարման լիարժեք սկզբունքների բացակայությունը,
- մասնավոր տնտեսվարողների պասիվությունը արժեթղթերի շուկաներում,
- ինովացիաների ֆինանսավորման ոլորտում օրենսդրական դաշտի անկատարությունը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանում ներկայումս առկա չէ կամ գոնե հրապարակային հայտարարված չէ մասնավոր վեճիորային կամ այլ ինովացիոն մախազներ ֆինանսավորող հիմնադրամ, որն իր միջոցները կարող էր ուղղել ինովացիոն ոլորտի ֆինանսավորմանը, ինչպես նաև մեր հետազոտություններում գնահատված և բացահայտված ինովացիաների ֆինանսավորման առկա և ներուժային ծավալների էական խզումները Հայաստանում, կարելի է վստահաբար նշել, որ նշված հիմնախնդիրների լուծումը հրատապ է, մույնիսկ՝ ուշացած:

Այս առումով, տնտեսական զարգացման արդի փուլում պետության միջամտությունը և կարգավորումը ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման գործընթացներում պետք է լինի ուղղակի և ակտիվ մախաձեռնողական՝ մույնիսկ հաշվի առնելով նաև ծավալվող համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հնարավոր ազդեցություններն ու սոցիալ-տնտեսական հետևանքները, պետական բյուջեի ֆինանսական հնարավորությունների սահմանափակումները: Ավելին, ՀՀ տնտեսական զարգացման առաջնահերթություններն ու գերակայությունները, որոնք ներառված են ՀՀ կառավարության գործունեության ծրագրերում, ռազմավարական փաստաթղթերում, ուղղակիորեն հանգում են գիտելիքահեն տնտեսության ձևավորմանը և դրա հետագա կայուն զարգացման ապահովմանը: Ակնհայտ է՝ վերջինս անհնար է պատկերացնել և ուրվագծել առանց ինովացիոն գործունեության համահունչ զարգացման, որի հիմքում պետք է ընկած լինի ինովացիոն ֆինանսավորման արդյունավետ և դիմամիկ զարգացող համակարգի առկայությունը: Սա ապացուցվում է նաև միջազգային լավագույն փորձով:

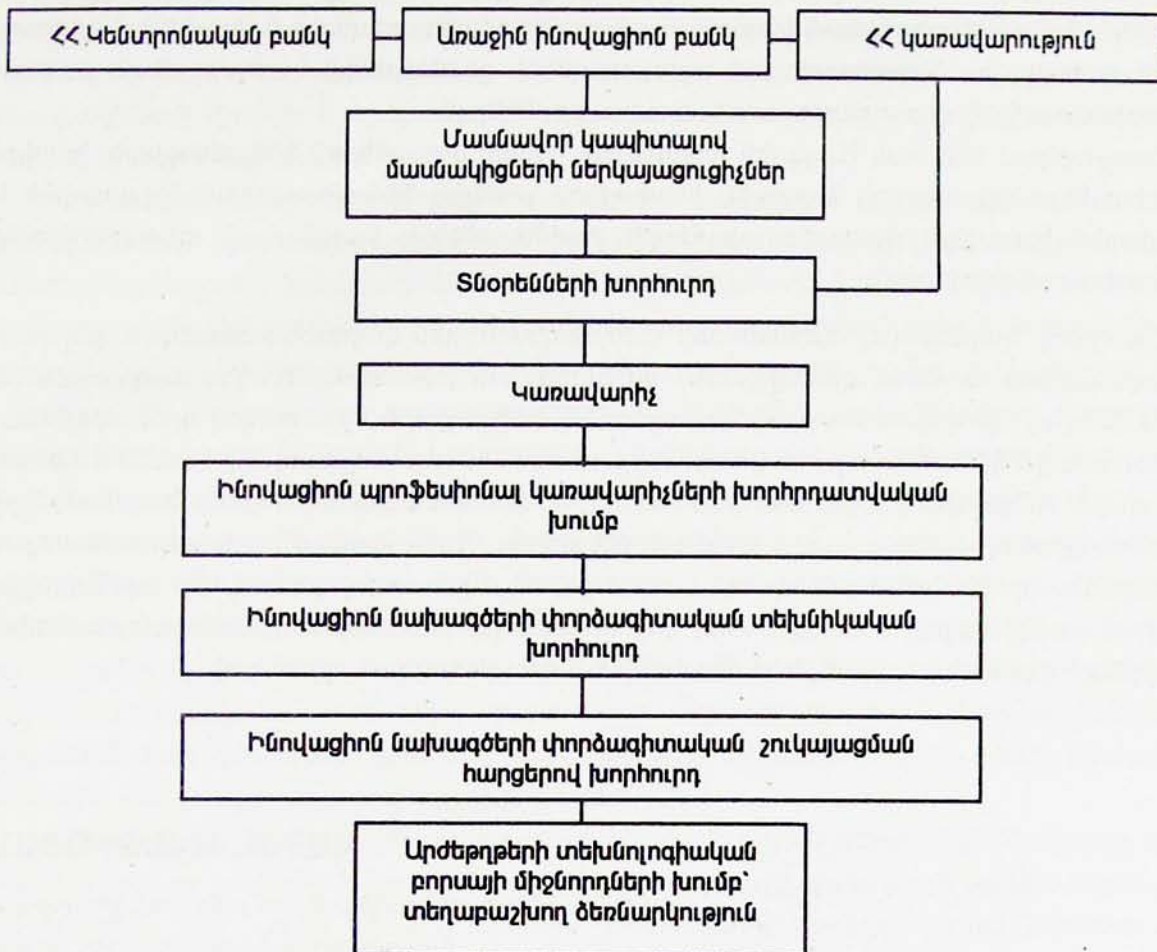
Նկատի ունենալով վերոհիշյալը՝ մեր կողմից որպես լուծում առաջարկվում է Հայաստանում ստեղծել ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման մասնագիտացված կառույց, որը ձևավորման և գործունեության մախնական շրջանում ուղղակիորեն պետք է ունենա պետության աջակցություն, ինչպես ֆինանսավորման՝ հիմնադիր կապիտալի ձևավորման, այնպես էլ՝ խթանիչ, կարգավորիչ միջոցառումների ուղղություններով: Այս իմաստով առաջար-

կում ենք Ազգային ինովացիոն բանկի հիմնադրումը՝ պետության մասնակցությամբ:

Ազգային ինովացիոն բանկի գործունեության նպատակն է ինովացիաների արդյունավետ ֆինանսավորման իրականացման և ապահովման միջոցով խթանել Հայաստանում ինովացիաների ֆինանսավորման ենթակառուցվածքների ձևավորումը և կայացումը, արժեթղթերի շուկայի զարգացումը, ինչպես նաև՝ ստանալ շահույթ:

Ազգային ինովացիոն բանկն ուղղակիորեն պետք է վերահսկվի ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից, որպես ֆինանսական, բանկային համակարգից և արժեթղթերի շուկայից առանձնացված կառույց՝ իր գործառույթներով, նպատակներով, խնդիրներով, գործունեության կանոնակարգերով և նորմատիվային դաշտով: Ազգային ինովացիոն բանկի հիմնադրման և գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ է լուծել ներքոհիշյալ խնդիրները.

- իրավական դաշտ՝ իրականացնելով օրենսդրական բարեփոխումներ հետևյալ ուղղություներով. հիմնադրամների գործունեության կարգավորում, մտավոր սեփականության գնահատման ամբողջական համակարգի ներդրում, արժեթղթերի շուկայում ինովացիոն ձեռնարկությունների ցուցակման պարզեցված իրավական դաշտի ապահովում, հարկային օրենսդրությամբ անհրաժեշտ արտոնությունների սահմանում, ՀՀ Կենտրոնական բանկի կողմից վերահսկողական գործառույթների իրականացման կառուցակարգերի ապահովում, ՀՀ կառավարության ինովացիոն գործունեության հայեցակարգում ինովացիայի գերակա ոլորտների վերանայում,
- Ազգային ինովացիոն բանկի կանոնադրություն և գործունեության ներքին կանոնակարգերի ձևավորում մասնավորապես հետևյալ ուղղություներով՝ ֆինանսավորման ընթացակարգեր, ֆինանսական ռիսկերի կառավարում, ֆինանսական նորմատիվներ, մտավոր սեփականության օբյեկտների և բիզնես պլանների գնահատում, ինովացիոն ֆինանսավորման գործառույթների իրականացում, խորհրդատվության իրականացում, էթիկայի կանոններ, ինովացիոն ձեռնարկությունների վարկանշավորման համակարգ,
- պետական ֆինանսավորմամբ նախաձեռնող խմբի ստեղծում,
- Հայաստանում խոստումնալից ինովացիոն ծրագրերի հավաքագրում, նախնական գնահատում, բիզնես պլանների մշակում,
- Ազգային ինովացիոն բանկի հիմնադիր կապիտալում 51% պետական մասնակցություն,
- Ազգային ինովացիոն բանկի ակտիվ գովազդման, ներուժային ներդրողների բացահայտման, պետության միջազգային կապերի և պետություն – մասնավոր հատված համագործակցության գործադրմամբ մասնավոր ներդրողների ներգրավում՝ ապահովելով 49% հիմնադիր կապիտալի համալրում, այդ թվում առանձնապես կարևորելով KFW և Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի մասնակցությունը,
- տնօրենների խորհրդի ձևավորում՝ ներառելով պետության և մասնավոր ներդրողների ներկայացուցիչներին, ինչպես նաև համաձայն կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների՝ անկախ տնօրենի առկայությամբ,
- Ազգային ինովացիոն բանկի կառավարչի ինստիտուտը,
- աշխատակազմի ձևավորման նպատակով մրցութային կարգով մասնագիտական կադրերի ընտրություն, անհրաժեշտ վերապատրաստումներ,
- տեխնոլոգիական բորսայի հիմնադրում, որը կսահմանի բաժնետոմսերի ցուցակման էապես մեղմ պայմաններ՝ հնարավորություն տալով ցուցակվել նաև դեռ 3 տարվա պատմություն ունեցող ինովացիոն ուղղվածությամբ ՓՄՁ-երին,
- վերահսկիչ հանձնաժողովի ձևավորում,
- փորձագիտական խորհուրդների ձևավորում,
- անհրաժեշտ շենքային, մեթոդական և տեխնիկական հագեցվածության պայմաններ:
Ներկայացնենք Ազգային ինովացիոն բանկի գործառնական կառուցվածքը (գծապատկեր 1):

Գծանկար 1. Ազգային ինովացիոն բանկի կառուցվածքը

Ազգային ինովացիոն բանկը ոչ միայն զուտ ֆինանսավորող կառույց է, այլև ֆինանսական կառավարման, փորձագետների, մտավոր սեփականության օբյեկտների գնահատողների, շուկայացման կառավարիչների պրոֆեսիոնալ խմբերի կենտրոն:

Ազգային ինովացիոն բանկում պետության մասնակցությունը պետք է լինի ժամանակավոր սկզբունքով, այն իմաստով, որ սկզբնական շրջանում կառավարության կողմից պետք է կիրառվի Հայաստանի Հանրապետությունում ինովացիաների ֆինանսավորման առաջնային նախաձեռնություն, ինստիտուցիոնալ առումով ոլորտի կայացում, որը հետագայում կփոխարինվի մասնավոր ներդրումային աղբյուրներով: Վերջինս, մասնավորապես, կարող է իրացվել հետևյալ ձևերով՝ Ազգային ինովացիոն բանկի կողմից ֆինանսավորված ինովացիոն ձեռնարկությունների կայացման փուլում դրանց արժեթղթերի ցուցակում բորսայում և բաժնետոմսերի վաճառք, ինչպես նաև կառույցի հիմնադիր կապիտալի պետական փայաբաժնի վաճառք մասնավոր ներդրողներին:

Առաջարկում ենք Ազգային ինովացիոն բանկի վերահսկողության ներքո ձևավորել նաև խթանիչ վարկանշավորում Հայաստանի ձեռնարկությունների ինովացիոն ակտիվության գծով: Ինովացիոն վարկանիշը պետք է առաջին հերթին հաշվի առնի ձեռնարկության աշխատակազմի մասնագիտական առաջադիմությունը, ձեռնարկության ինովացիոն նախագծերը, դրանց ինովացիոն խորությունը, շուկայական հաջողությունները և ոչ մի դեպքում պետք է հաշվի չառնի ձեռնարկության խոշորությունը որպես դրական գործոն: Մյուս կողմից, առաջարկում ենք, այն ձեռնարկությունները, որոնք կունենան ինովացիոն բարձր վարկանիշ, իրենց կատարած կենսաթոշակային վճարումների չափով Ազգային ինովացիոն բանկի կողմից ստանան հետա-

դարձ ֆինանսավորում հատուկ նախատեսված հաշվի վրա, որի կեսը առաջարկում ենք ուղղել ինովացիոն նախագծերի ֆինանսավորման դեպքում որպես պետական երաշխիք, քառորդ մասը՝ նպատակային ֆինանսավորում աշխատողների գիտելիքների կառավարման, քառորդ մասը՝ աշխատողների վերապատրաստման ուղղություններով:

Առաջարկում ենք նաև Ազգային ինովացիոն բանկի միջոցներով ֆինանսավորել ինովացիոն տեսանկյունից ակտիվ, Ազգային ինովացիոն բանկից ֆինանսավորում ներգրաված և որոշակիորեն կայացած ձեռնարկությունների բաժնետոմսերի նախնական տեղաբաշխումը տեխնոլոգիական բորսայում:

Այսպիսով, կարևորելով Հայաստանի Հանրապետության կայուն տնտեսական զարգացման ապահովման առումով գիտելիքահեն տնտեսության խթանումը, էապես արդիական են դառնում ինովացիոն գործունեության կայացման և զարգացման նպատակով դրա արդյունավետ և ներուժային ֆինանսավորման լուծումները, որտեղ մեծ դեր ու կշիռ պետք է ունենա պետությունը, որպես մի կողմից՝ ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման ենթակառուցվածքների և ինստիտուցիոնալ օրենսդրական հիմքերի ձևավորող, մյուս կողմից՝ այդ գործունեության անմիջական ուղղակի ֆինանսավորման մասնակից: Այս իմաստով գտնում ենք, որ Ազգային ինովացիոն բանկը կարող է հանդիսանալ ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման հիմնախնդիրների մեկտեղված լուծում Հայաստանի Հանրապետության օրինակով:

ՎԱՅԱՆ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոթանյանի անվան տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող, տ.գ.թ.*

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՊԱՅՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ՍԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ ՇՈՒԿԱՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՄԲ ԵՐԿՐՆԵՐՈՒՄ

Նախաբան:

Խորհրդային տնտեսակարգը սահմանում էր բոլոր ոլորտների պետական սեփականության և պետական շահի գերակայություն, որը բնականաբար հիմքեր էր ստեղծում պետության կողմից իր իսկ սեփականության նկատմամբ պարտադիր ապահովագրության պահանջներ սահմանելու համար: Ազատ տնտեսական հարաբերությունները ստեղծում են մասնավոր սեփականություն և մասնավոր շահ հասկացությունները, և անհրաժեշտություն է առաջանում հստակ պատկերացնելու այն սկզբունքները, որոնց հիման վրա կարելի է առանձնացնել պարտադիր ապահովագրության ենթակա անհրաժեշտ ուղղությունները:

«Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի համաձայն. «... ապահովագրությունը Հայաստանի Հանրապետությունում կարող է իրականացվել կամավոր և պարտադիր ձևով: Պարտադիր ապահովագրության իրականացման դեպքերը, կարգը և պայմանները սահմանվում են առանձին օրենքով: Կամավոր ապահովագրությունն ապահովադրի կամավոր ցանկությամբ ապահովագրողի հետ ապահովագրության պայմանագիր կնքելու միջոցով իրականացվող ապահովագրություն է: Պարտադիր ապահովագրությունը ապահովադրի կամքից անկախ ապահովագրողի հետ օրենքի ուժով ծագող հարաբերություններն են, որի տեսակները, պայմանները և իրականացման կարգը կարգավորվում են ՀՀ